

проф. д.ф.н.н. Петко Ганчев

Авторът проф. доктор на философските и на политическите науки Петко Ганчев е роден на 18.10.1941 г. в с. Староселци, Плевенска област. Завършва специалности „философия“ и „история“ в СУ „Св. Климент Охридски“ през 1966 г. През 1968 г. записва аспирантура/докторантура и защитава първа докторска дисертация през 1970 г. От 1971 г. до 1992 г. работи в системата на БАН – Институт по философия и Институт за съвременни социални теории като научен сътрудник, доцент и професор. 1994/1995 г. работи в Институт по търговия към МТ. От 1996 г. е отново в системата на БАН – Институт за философски изследвания. Чете лекции по различни дисциплини в редица български университети. От 2001 г. до 2005 е народен представител в 39-то НС на Р България. От 2005 до 2010 г. е Извънреден и Пълномощен посланик и на Р България в Р Беларус. От 2010 г. е преподавател по философия в МВБУ. Почетен професор на няколко университети и гост професор в Русия, Беларус и Казахстан.

Петко Ганчев

ФИЛОСОФИЯ – ПОЛИТИКА – БИЗНЕС

**(Размишления върху модерната
история,
нашата съвременност и
българските реалии)**

Темата на статията е безспорно върху три от основните стълба на обществата от модерната епоха. Тя предлага на вниманието ви връзките, диалектичските преходи от системата на философията като „дух на епохата“ (Г. Хегел), като „квинтесенция на културата“ (К. Маркс) към и през системата на политиката със системата на бизнеса, на практическата дейност на хората по създаване на материални и духовни блага, тяхната организация, управление, обмен (търговия) и разпределение.

В съгласие с Г. Хегел и К. Маркс разглеждам философията като най-дълбоката, същностна, рационална област на духовната култура, като система от теории и учения с определени принципи, категории, въпроси, методи, изразяваща, изграждаща системата на универсалното, цялостно отношение на човека към света и към самия себе си като част, субект и обект в света. При това универсалното, цялостно отношение не трябва да се свежда само до процесите на познание, но и да се разглежда като оценка и като духовно-практическо усвояване на света.

На свой ред политиката безспорно е онази област, система от идеи, норми, идеали, политически идеологии, доктрини, политически партии и движения, институти на властта, набор от политически действия и отношения между политическите субекти по въпроса за властта. Централното звено, силовото поле на политическата енергия е свързано с властта на

държавата, нейното владееене, отстояване, завладяване или просто коригиране дейността на трите власти – законодателна, изпълнителна и съдебна. С други думи политиката е тази сфера на обществото, която осъществява цялостната връзка на всички останали сфери с властта на държавата и взаимодействието ѝ с гражданското общество.

В това диалектическо взаимодействие между Философия, Политика и Бизнес участват в една или друга степен и другите основни области на духовната и материална култура като морала, религията, науката, изкуствата, бита. Най-силно е тук присъствието на морала и на религията, които задават ценностната и универсална позиция на човека в неговите дейности и избор на поведение и политическата наука – политологията, която обяснява политиката като обществен феномен и по този начин допълнително помага за формиране на една или друга политическа идеология.. Но като не забравяме за тях, тук ще фокусираме нашето внимание именно върху диалектическото взаимодействие между Философията, Политиката и Бизнеса.

Лао дзъ ни е оставил афоризма, че „Дао можеш да го познаеш като обиколиш света, но можеш да го познаеш също така и без да излизаш от двора си”. С други думи, можеш да познаеш същността на дадени неща като изследваш всички неща, но също така и само едно от тях в неговата връзка с другите неща, при това в пространството и времето като взаимодействащо си и развиващо се. Погледнато така, означава да видим изследваното явление исторически.

Най-древните систематизиращи философски идеи и размишления за връзката между Философията и Политиката, а последната с реалните обществено значими дейности, които днес представяме опростено като Бизнес намираме в три произведения от IV в. пр. н. е. В далечна древна Индия в държавата Магадха министърът на великия Ашока Чанака/Каутилия пише „Артхашастра”, в която определя философията като Логика на правилното държавно управление и предлага принципите, които трябва да следва царят, за да управлява успешно. В древна Гърция великият ученик на Сократ Платон ни оставя сред десетките диалози двата диалога „За държавата” и „Законите”, в които определя ролята на държавата като висша същност на всяка държава в тогавашния му древен свят да регулира и да спазва принципа на справедливостта. Не по-малко великият му ученик Аристотел ни оставя сред десетките си произведения по въпросите на цялото тогавашно знание трактата „Политика”, в който разглежда многообразието от държави като форми, които в конкретните условия трябва да решават въпросите на обществените дейности и отношения като ги организират и управляват в съответствие с определени принципи.

Именно в тези произведения и в цялата философия на Платон и Аристотел се залагат двете главни линии на развитие на политическите форми на човечеството, представени от една страна от Държавата като институция на властта, която представя и трябва да защитава общия интерес на всички граждани, и от друга, от самото Гражданско общество като йерархичната система на организирани и действащи в едни или други структури индивиди-граждани. И тъй като Политиката и политическите институции и структури, от които най-важна е държавата, възпъчваща по презумция властта и интересите на цялото се оказва определяща за всички останали сфери на непрекъснато усложняващия се организъм на цивилизацията, то тези линии имат много по-важно и определящо значение за живота на всеки човек и на цялата система на т. нар. Гражданско общество, отколкото линиите на Платон и Демокрит, линиите на идеализма и материализма, произтичащи от т. нар. „основен философски въпрос”, формулиран от Фр. Енгелс през XIX в. и войнствено защитен от В. Ленин в началото на XX в.

Това са линиите на общото и същността на света и обществото като социалния свят на човека и единичното, индивидуалното – човека като носител на общото като многообразие от форми, в които и чрез които се реализира това общо. Това е линията на реализацията на идеята за тоталитарната държава като всеобемща обществото институция за налагане на справедливост между членовете на обществото, упражняващи множество различни дейности и нуждаещи се, по думите на Платон, един от друг. Но това е и линията за многообразието от форми на държавата, които конкретно снематки в себе си нейната същност дават по-голяма възможност за пълноценно изразяване живота на гражданите, т. е. стимулират тяхната активност и участие в делата на държавата. Тези линии ние ги виждаме в специфични форми реализирани в Атинската демокрация и Тимокрацията на Спарта и Диктатурите на много други гръцки държавици-полиси. Именно тук се оформя противопоставянето на Справедливостта и Свободата като два основни принципа на политиката, развивани в специфичните форми на последващите епохи. Именно тук са заложени корените на „дясното“ и „лявото“ в политическите идеологии като конкретен израз на философските идеи в политиката по въпроса за властта, ролята на държавата и правата и свободите на индивидите.

Станало е така, че тръгвайки от интерпретирането на политическите борби през Древността и по-късно в Средновековието и в Модерната епоха, когато се оформят Политическите идеологии за правилна се приема онази линия, онзи възглед за политиката, който се основава на принципа на свободата, а за неправилна – онази линия, онзи възглед, който извежда напред като водещ принципът на справедливостта. Така „правилното“ на водещите европейски езици – английски, френски, немски и руски се приема за „дясно“ (right – англ.; droit – фр.; recht – нем. ; „правое“ – рус.), „неправилното“ за „ляво“?! Тази представа през вековете се е втъпчила дълбоко в подсъзнанието на тълпите, които в повечето случаи действат първосигнално. Тя, казано между другото, е и фикс идеята на мнозината български политици от тази епоха, назовавана преход, да се обявяват за „десни“ и да образуват нови и нови „десни“ партии, на фона на огромната бедност на народа.

Не всякога връзката между една философска теория или учение и една политическа идеология е еднозначна, директна. По степента на усложняването на обществените отношения и структури политическите идеологии често черпят импулси не от съвременни философски учения, а от философски идеи от предишни епохи, на свой ред политическите реалии и реалитите на отношенията в сферата на материалното и духовното производство и търговията, разглеждани днес като сфера на бизнеса породят нови философски идеи и теории.. Това създава усещане за аритмия в активизирането на политическите идеологии, което пък предизвиква аритмия в цялата обществена система, но заедно с това се постига уплътняване, върху което се оформят нови варианти за по-нататъшното развитие на обществото. Така или иначе, както пише К. Маркс, идеите стават материална сила, когато овладеят масите. Или казано с понятията на политическата теория, идеите на една философска теория или учение се превръщат в политическа идеология, когато посочат формите, пътищата за задоволяване на интересите на определена група, класа, съсловие, народ, група народи, човечеството и решаване на проблемите на обществото по убедителен начин. Именно тогава, когато „мълнията на мисълта удари народната почва“ се извършва, по думите на К. Маркс, освобождението на народа, на народите.

Но да продължим историческата логика на развитието на двете линии във Философията и в политическите идеологии на Средновековието и политическите идеологии на Модерността, задали класическите принципи и форми на политичес-

ките идеологии до наши дни, а те на свой ред принципите и правилата на функциониране, организиране и управление на Бизнеса до днес.

Линиите на общото и единичното като водещи и задаващи тон в разбиране на света ние ги виждаме в противостоещото им в Спора за универсалиите – рационализма и номинализма, продължил почти хилядолетие в Средновековната философия на религията. За привържениците на реализма Богът е същността, реалното, а всичко съществуващо, самите хора са само временни явления. Обратното, за привържениците на номинализма реални са хората, реални са растенията и животните и именно те носят в своята конкретност и многообразия същността, общото, Бога. Този спор рефлексира в политическите реалности на Средновековието, когато наред с Абсолютистките феодални монархии се създават десетки градове-републики в цяла Европа и Русия с демократични форми на управление. Именно динамиката на индустрията и търговията, а с тях и на завоеванията ще стимулират раждането на епохата на Ренесанса, дала на Европа свободното развитие на науките, изкуствата и човека.

Ренесансът е именно епохата, когато зорите на човека насочени преди това към Небето, към единение с общото, Бога се обръщат към Земята, към самия него, неговата свободна воля и дух. Бурният разцвет на науката, изкуствата, особено живописата, скулптурата и архитектурата ще даде на света титани и произведения, които никога повече няма да бъдат достигнати – Леонардо да Винчи, Микеланджело, Брунелески. Тази епоха ще роди и произведения на литературата – Данте Алигиери, Уилям Шекспир, Мигел де Сервантес, в които произведения ще виждаме титаничните фигури на свободния човек, който се мятва в драмата и трагедията да твори добро или зло, в името на властта и славата. Във философията тази епоха ще постави въпроса за действително свободната воля на човека – Еразъм Ротердамски, в политиката, този въпрос ще получи своя специфична формулировка в блестящият трактат на Николо Макиавели „Господарят” („Князът”) как способният човек да овладее властта и как да я задържи, независимо от моралните скрупули на масата. Тук моралът е подчинен на политиката, на въпроса как да се овладее властта и как да се задържи. Н. Макиавели съвсем не съветва „господарят” да прави всичко на всяка цена, да бъде „лъв” и да бъде „лисица”. Той го съветва да бъде такъв или друг според ситуацията и опасността, когато наоколо не по-малко безнравствени особи се стремят на всяка цена да вземат властта. Така или иначе Н. Макиавели дава мъдри съвети на онзи индивид, който има основания по наследство или по качества да вземе или да задържи властта в една приведена в движение епоха, когато мнозина се стремят към властта, към свободна изява на своята воля за господство. Този шум на свободата на индивида, на човека, който е осъзнал своята божествена предопределеност ще избухне в новата епоха на Реформацията, овладяла самата Римокатолическа църква (Мартин Лутер, Жан Калвин и др.), която ще помете всички посредстващи институции и йерархии на християнската църква и ще го изправи сам, само с вярата си, директно пред Бога.

Духът на свободата и инициативата на човека, родени от Ренесанса и духът на морала, на разбирането че само чрез труда си, чрез професията си, чрез бизнеса си казано най-общо, роден от Протестантизма на Реформацията ще приведат в бурно движение Западна Европа, ще стимулират Великите географски открития и бурното развитие на индустрията и произтичащите от новите научни открития технологии, което като цяло ще роди новата културна епоха на Просвещението и заедно с нея новата обществена формация на капитализма (Нидерландия, Англия).

Всички тези различни и разнопосочни процеси, които действат обаче синергично ще формират духа на Новото време, на Модерността, който ще изкристали-

зира във Философията, от която ще тръгнат идеите на новите политически идеологии, а от тях и принципите на системата на организация, управление и функциониране на производството, на всяка обществена дейност, на бизнеса. В същото време виждаме, че предлагайки нови форми Модерността съхранява старите линии и принципи на основната политическа и въобще социална структура на общественото устройство, в чиито параметри в различни варианти и синтези човечеството ще търси до днес решаването на своите проблеми.

По такъв начин Философията на Новото време не само ще продължи традицията, но и ще формулира в класически вече форми заложените още от Древността две линии, в съответствие с които се развива и Средновековната философия на религията. Тези две линии са линията на английския сенсуализъм, емпиризм и материализъм (Фр. Бейкън, Т. Хобс и Дж. Лок) и линията на европейския рационализъм (Р. Декарт и Б. Спиноза).

Изходно начало на познанието и осмислянето на света на природата и на обществото/политиката за английските сенсуалисти е „естествения човек“ с неговите усещания, възприятия и представи, върху базата на който опит се създават идеи и субстанции. „Естественият човек“ излизащ от лоното на природата, в която се е намирал в състояние „на война на всички срещу всички“ (*bellum omnium contra omnes*) създава своите първи държави като институции, които да защитят живота и имота му. Впоследствие обаче държавата се превръща в „чудовище“ – „Левиатан“, което независимо от своите форми – монархия или република не само отнема суверенността и свободата на индивидите, но и ги тотално поробва в името на своите ненаситни интереси. Така Т. Хобс, който живее и осмисля ролята на държавата в три епохи – на абсолютната монархия, на републиката и на конституционната монархия след реставрацията дава своите категорични предпочитания на единичното, на индивидите пред общото, държавата с нейната тоталитарна власт. Дж. Лок не само ще продължи тази логика в своите анонимни „Два трактата за управлението“, но ще покаже, че модерното общество, основано върху частната собственост е резултат от труда на „естествения човек“ и че получения по такъв начин имот става пространство за свободата и инициативата на индивида. Така исторически и логически Дж. Лок ще изведе главните ценности, върху които се изгражда новото капиталистическо общество – частната собственост, свободата, живота и достойнството на всеки човек. Това е „светая светих“ на модерното общество. Държавата, олицетворявана от монарха, или просто от държавния глава е длъжна, в замяна на отнетия суверенитет от индивидите в името на тяхната сигурност, да гарантира неприкосновеността на техния имот, на тяхната свобода, права и достойнство, на техния живот. И ако монархът, или държавата не спазва тези ценности и заплашва живота, имота, свободата и достойнството на индивидите, то те са в правото си да въстанат. Или ако натрапник посегне на живота, на имота, на достойнството и свободата на всеки човек, то той е в правото си да се защити и даже да убие този насилник. Така Дж. Лок ще даде на човечеството принципите и ценностите на класическия либерализъм.

Анализирайки сферата на практическия материален живот на новата капиталистическа формация в теоретичната система на политическата икономия („Ролята на труда за богатството на народите“) Адам Смит ще възложи определянето на принципите и правилата на пазара като главен регулатор на отношенията на произвеждащите и потребяващи индивиди на държавата. И толкова. Веднъж създала ги и усъвършенстваща ги държавата само трябва да наблюдава и контролира спазването на тези правила и принципи, т. е. да бъде прословутия „нощен пазач“. Като напомним, че сферата на материалния практически живот на обществото е фактически

сферата на Бизнеса не можем да не отдадем признанието си на гениалния шотландец, че именно политиката задава принципите и правилата, в съответствие с които функционира и се развива икономиката на една страна и именно затова теорията, науката, която изследва процесите, явленията и отношенията в материалните основи на обществото е Политическа икономия, а не Икономикс, както през последните десетилетия . се нарича тази теоретична област.

Линията на сенсуализма, емпиризма и материализма, извеждаща водещата роля на единичното, на индивида и неговите обществени организации като противостоящи на държавата в цялостната система на обществото предлага нови аргументи в „Духа на законите” на Шарл Луи Монтескьо за разделението на законодателната, изпълнителната и съдебната власт в държавата. Именно в разделението и балансът на автономните власти на държавата великият французин видя факторът, който препятства превръщането на държавата в авторитарна и тоталитарна институция, която ще доминира над обществената система и по този начин ще ограничава свободите и правата на индивидите. Затова първата буржоазна република САЩ записва като основополагащи принципите, изведени от Дж. Лок и Ш. Монтескьо в своята Декларация на независимостта (1787) и своята Конституция.

Но както посочихме, едновременно с линията на сенсуализма, емпиризма, линията извеждаща напред в обществената система ролята, правата и свободите на индивида в Европа се развиваше и линията на рационализма във Философията на Новото време като продължение на линията на Платон и на Реализма в Средновековната философия. Тази линия се представя най-убедително във философията на Р. Декарт, Б. Спиноза, Ж. Ж. Русо и Г. Хегел. И не е случайно, че възторзите на Г. Хегел са към Р. Декарт, към Б. Спиноза и към Ж. Ж. Русо, а не например към Фр. Бейкън, Т. Хобс, Дж. Лок и Им. Кант.

Не само с провъзгласяването на „Мисленето” като всеобщ принцип на философията и разработването на дедуктивния метод на познание, въздаващ приоритет на общото, цялото като система пред единичното като част от цялото, но и с обявяването, че Единството на двете субстанции – *res cogita* и *res extensa* се постига в Бога като абсолютно начало Р. Декарт ще защити ролята на общото като водещо и определящо единството. Следвайки рационалния, геометризиран го до предел, метод Б. Спиноза ще обяви абсолютното единство и тъждество на Бога и Природата и като сътворена и като сътворяваща се. Именно Богът – природа и Природата – Бог са в началото и са всичко, а модусите с техните акциденции са само конкретна проява на това общо. Идеята за тоталитарното единство е доведена до предел.

Въпреки че Ж. Ж. Русо е силно повлиян от сенсуализма и материализма на Фр. Бейкън и Дж. Лок, но за разлика от Дж. Лок, който вижда в появата на частната собственост в резултат от труда на „естествения човек” главния фактор за прогреса на цивилизацията Ж. Ж. Русо вижда в частната собственост главното зло на цивилизацията. В „Обществения договор” Ж. Ж. Русо ще обяви, че ако в първобитното общество някой се е противопоставил на ограждането на парче земя с колове от друг, защото земята е обща, то човечеството е щяло да се спаси от много беди. Но тъй като нещата са отишли много далеч, то единствения начин да се възстанови справедливостта е държавата да поеме управлението и контрола над всички социални дейности на индивидите в обществото. Това означава, че само държавата може да гарантира социалното равенство и справедливост и по този начин да осигури свободата на всички. Някои днес наричат неолиберализма либертарианство, но всъщност либертарианство е русоизмът, а както ще видим и марксизмът, защото той не отрича свободата, но за разлика от принципа на либерализма, където „свободата

на всеки е условие за свободата на всички”, то либертаризмът обявява обратния принцип – „свободата на всички като условие за свободата на всеки”.

Следвайки логиката на своята диалектическа система на обективния, абсолютният идеализъм Г. Хегел ще развие линията на Платон, на идеята за общото като водещо и задаващо тон в Универсума и в Човешката история и култура. Като общо Абсолютният дух, Абсолютната идея, Абсолютната истина ще движи и развива всички форми на Битието, Историята, Духовната култура (наука, изкуство, морал, политика, философия, религия) в и чрез своите конкретни форми. В сферата на политиката и политическата история на човечеството, в които се въплъщава Абсолютният дух това са държавата и нацията. Едва образувайки държава разните първобитни племена и етноси влизат в историята и могат, според Г. Хегел, да правят история. Едва в нацията един народ, едно общество постига идеята за своето Единство, за своята Цялост. В Хегеловата система общото навсякъде води, задава тон и определя разумността на действителността.

От историята знаем, че именно в десетилетията преди и след Великата френска революция в Европа, а от там и в останалия свят върху базата на натрупаните философски идеи за ролята на общото и единичното и различните синтези и варианти в едната или другата линия се полагат основите на почти всички модерни политически идеологии. Именно в годините на революцията и след това виждаме в действие, борба в политиката на либерализма, на комунизма (Гр. Бабъов и Ф. Буанароти), на консерватизма на Ед. Бърк, монархизма, на републиканизма, на социализма, на анархизма, на национализма. Тук линиите и синтезите са преплетени, двупосочни, многозначни, но всички те черпят импулси от създадените философски теории, от интересите на определени социални групи и възможностите на материалния практически живот, на бизнеса.

Но с Г. Хегел и края на класическата немска философия на диалектическия идеализъм настъпва краят и на Новото време и на епохата на Просвещението. Капитализмът е очертал основните структури и основните принципи на класовото общество. Сега вече става ясно, че ако продължава да се опитва само да обяснява света Философията не дава отговор по какви пътища да се развият политическите идеологии на различните класи вкопчени в яростната борба (Революциите от 1848 г.) и как да се устрои държавата и практическия материален живот на обществата – производство, обмен и разпределение и в съответствие с какви закони да се организира и управлява дейността на всеки човек, на масите.

Десетилетията след половината на XIX век са време на раждането на класическите принципи и системи на такива мощни философски учения като Марксизмът, Философията на живота, Прагматизмът и Неокантианството, Социалдарвинизмът. Върху тях през първите десетилетия на XX век ще се родят нови техни варианти и системи – западен марксизъм, марксизъм-ленинизъм, екзистенциализъм, философска антропология и т. н., които ще се опитат да уловят духа на новата епоха на практическата реализация на политическите идеологии и да предложат своите решения, от които пък ще следват принципите и правилата на функционирането на икономическата система на обществото и бизнеса като конкретен персонален израз на тези процеси и отношения. Дали явно, експлицитно, или скрито, имплицитно посредством други мотиви Философиите от втората половина на XIX век, именувани обикновено съвременни философски учения, ще следват духа на Марксовия 11-ти тезис за Л. Фойербах „Философите досега само по различни начини са обяснявали света, но задачата се състои в това той да бъде променен!”. Затова не случайно, всички тези философии носят активистки дух и обосновават съответните

политически идеологии, които пък чрез политтехнологиите на правото и мениджмънта задават правилата на функциониране на бизнеса.

Как в координатата на съответните линии на общото и единичното се разполагат посочените философски системи, които ознаменуват края на епохата на Просвещението и полагат принципите на политическите идеологии и общественно-политическите и икономически системи през XX век и настъпилния XXI в.?

Наследявайки и продължавайки идеите на английските сенсуалисти-материалисти, че всичко, което имаме в своето съзнание е отражение на нашето битие, т. е. на условията и средата в които се раждаме, живеем и се реализираме и идеите на Адам Смит, че богатството на обществото е резултат от дейността на човека, на неговия труд К. Маркс в същото време ще посочи, че реализацията на обществения човек става само в социалните, колективните форми на общностите на групите, класите, масите и че историята е фактически история на класовите борби заради неравенството. В съгласие с Ж. Ж. Русо К. Маркс ще приеме, че главната причина за неравенството е именно частната собственост. Именно върху експроприраната по различни начини частна собственост се формира капитала като ядро и дух на икономическите основи на капиталистическите общества. Експроприацията на тази частна собственост, главна причина за всички злини на буржоазното общество, може да стане само по пътя на една социална политическа революция, проведена от индустриалния пролетариат под ръководството на свой авангард в лицето на комунистическа партия. Новото социалистическо общество, което ще подготвя бъдещия безкласов обществен строй – комунизмът може и трябва да се развива само върху обществена/държавна собственост върху основните средства за производство. Самата политическа власт на победилата работническа партия ще се реализира на първите етапи като диктатура на пролетариата, която ще зададе принципите и правилата на колективната организация и управление на общата собственост.

По такъв начин Марксовия материализъм, основаващ се на принципа, че цялата наша еволюция и история е резултат от определящите фактори на материята, съществуваща без начало и без край и без всякакъв Бог, извежда като главен определящ обществения живот фактор, в съгласие с Платон и Хегел, държавата, която именно ще осигури като основа на обществения живот обществената/държавната собственост върху средствата за производство, разпределение и обмен. Така преведената на езика на политиката и политическата идеология философия ще обоснове едно абсолютно тоталитарно общество, в което сферата на бизнеса и въобще всички сфери ще бъдат организирани и управлявани и представени от институции, които ще изпълняват и провеждат в действие волята на управляващата държавна класа, а още по-точно на нейния авангард – комунистическата партия. Можем само да се удивляваме на прозорливостта на един от великите анархисти Михаил Бакунин, който още във времената на К. Маркс посочи, че бъдещата т. нар. „диктатура на пролетариата ще се изроди в диктатура на апарата” на комунистическата партия. Кое се получи в условията на т. нар. „държавен социализъм”. Проповядваният на теория „колективизъм” и либертианство, където „свободата на всички е условие за свободата на всеки” се обърна в чист волунтаризъм и произвол, което доведе и до краха на този обществен строй.

Още беше жив Фр. Енгелс когато под влияние на идеите на Марбургската Неокантианска школа разглеждаща историята не като стихийен „естествен” процес на класови борби и социални революции, а като движение към един идеал на свободния човек в едно социално справедливо и солидарно общество в духа на великия лозунг на Френската буржоазна революция „Liberte’, Fraternite’, Egalite’!”

Едуард Бернщайн ревизира марксизма. Според тази ревизия реализацията на този исторически идеал обаче трябваше да става не по пътя на една насилствена социална революция, а като дълженствуване по пътя на политическите реформи, следвайки духа на Кантовия категоричен императив : „Разглеждай себе си и всяко друго живо същество не само и не толкова като средство, а като цел, самоцел!” Така философският принцип на Кантовия категоричен императив стана основен принцип на политическата идеология и политиката на Социалдемократията, а с това и основен принцип на теорията и практиката на социалното пазарно стопанство.

Но активисткият силов дух на Марксовата диалектико и историко-материалистическа философия и родената върху нея политическа идеология стигна до своя предел в идеологията на Болшевиизма-Сталинизма, именуем като Марксизъм-Ленинизъм и екстремните пароксични форми на Полпотизма и Кимирсенизма, а също и десетки по-меки техни варианти. Историята, условията и реалностите на Русия не можеха да стимулират в партията на болшевиките, водена от В. Ленин, идеала на дълженствуването в съответствие с Кантовия категоричен императив, защото до това време всичко в Русия е ставало с насилие, с диктатура, с преврати и тероризъм. Затова и самата власт на т. нар. социалистическа държава в СССР десетилетия се упражняваше като репресия спрямо собствения си народ. Тук можеше да става дума само за свобода, разбирана като произвол на висшия апарат на КП и ДС. За съжаление този дух беше наложен и върху редица страни от Източна Европа, който за десетилетията господство деформира съзнанието на поколенията в другата крайност на антисоциалността и примитивния индивидуализъм.

Почти едновременно с Марксизма и като негови антиподи на сцената на Европа и света като философии и произтичащи от тях политически идеологии се появиха Философията на живота, Прагматизмът и Социалдарвинизмът. На свой ред те задаваха принципите, законите и правилата на правенето на бизнес, стигайки дотам, че в Америка да възстановят робството като основна форма на производствена организация и труд.

От различните представители на Философията на живота най-силно и най-впечатляващо върху духовния елит на Европа и света въздейства философията на болния и слаб немски приват доцент Фридрих Ницше. Писатели като Ромен Ролан, Максим Горки и Джек Лондон написаха велики произведения вдъхновени от Свръхчовека (Ueberschensch-a) на Фр. Ницше от „Така рече Заратустра”. Всъщност „основната ценност” от „Преценка на всички ценности. Воля за власт” – „волюта за власт, за господство” и „свръхчовекът” са апотеоз на неудържимия индивидуалистически дух на всеки политик – властта. Вероятно най-силно този дух е заразил и Адолф Хитлер, който взема тази идея на Фр. Ницше, а от духа на отзвучалото до средата на XIX век Просвещение идеята на Г. Хегел за единството на Нацията като възплаваща духа на господство и справедливост в държавата на избрания народ, за да се роди патологичната политическа идеология на националсоциализма. Както се вижда в тази политическа идеология ще се инкорпорират и идеите на Социалдарвинизма (Х. Спенсер и др.), представени в политиката от евгениката и расизма и като цяло разработени от англичаните и експериментирани от тях в Индия и от американците спрямо индианците. В резултат германската държава на „Третия Райх” ще стане една чудовищна тоталитарна машина, която ще предизвика страшния катаклизъм на Втората световна война.

Не в духа на академичните и класически философски системи от 70-те години на XIX век и началото на XX век, но като възплъщение на духа на средния американец се създава Философията на прагматизма. И Ч. Пирс, и Дж. Дюи, и

У. Джеймс се стремят да намерят основанията за примиряване на опита на отделния човек с вярата му като условие за последователна, насочена към успех дейност. В тази философия не е вече толкова важен въпросът за истината за един обект като такъв, а какви са нашите знания и представи за него, които ще ни помогнат да го овладеем. В случая важен е успехът, изгодата, ползата от нашата дейност, която постоянно трябва да преобразува, „да прави“ чуждата и некомфортна среда на заобикалящия ни свят в комфортна, приятелска среда.

Философията на прагматизма е във висша степен активистка философия, която се прелива в политическа идеология по завоюване на властта и нейното успешно отстояване. Това е философия, в която водещо е единичното – индивидът и неговата представа за свобода и успех. Тук държавните и другите обществени институти трябва да съдействат на тези усилия и стремежи на индивида. Истинската сфера на свободната инициатива и успеха е сферата на бизнеса, от какъвто и характер да е той. В този смисъл в Прагматизма се сливат, преливат в една система Философия, Политическа идеология и Бизнес, при това не само в националните пространства на САЩ, а в пространствата на Земята като Геополитика.

Такива са накратко логическите основания и връзки между философията, политиката и бизнеса, които подготвиха реалиите на нашата съвременност, когато се очертаха тенденциите на глобализацията, които на свой ред изискваха реформи в системата на политиката и бизнеса, които да осигурят адекватно функциониране на обществата на Земята.

Съвременната епоха беше подготвена от диалектическото взаимодействие на цяла редица фактори от политически, икономически, военен и научно-технологически характер. Като цяло под въздействието на разгърнатата се след Втората световна война и особено след 70-те години на XX век научно-техническа и технологическа революция тя промени условията и възможностите за правенето на бизнеса. Но разгърщащата се като наднационални и наддържавни информационни, комуникационни, икономически и социални връзки и отношения глобализация водеше със себе си и процесите на индивидуализация и изискваше демократизация на административните и политическите институции и организации, на управлението на обществото на различните му нива, включително до непосредственото производство. Благодарение на новите технологии се раждаше възможността за смяна на стария фордистки централистичен модел на управление с нов хоризонтален.

Промененият дъх на епохата не можа да излъчи адекватна философска теория, върху която да се опрат адекватни на реалностите и потребностите политически идеологии, които на свой ред да зададат посоката, принципите и правилата на функциониране на бизнеса. Еклектиката на философските теории, които се обявиха като Постмодернизъм по-скоро показва безпомощността на философите да предложат нови синтези и нова парадигма, отколкото да импулсират политиката за смело движение напред. Теорията за конвергенцията между положителните моменти на либералния капитализъм и държавния социализъм без да узрее като философско учение беше безпомощно изхвърлена като утопия. Съдбата на утопия, въпреки непрекъснатите импулси за нейното възраждане сподели и Теорията за устойчивото развитие. Инерцията на интересите на производящите и използващи старите технологии структури и при либералния капитализъм и при държавния социализъм не пожела да се откаже от водещия принцип печалбите при всяка дейност.

Процесите и тенденциите на глобализация, индивидуализация и демократизация не просто променяха духа на епохата, духа на културата и изискваха адекватни реформи, които да открият простор за тяхното свободно разгръщане и успешно решаване на

множеството проблеми и предизвикателства, които се изправиха пред човечеството със страшна сила през последните десетилетия на XX и началото на XXI век, но заедно с това разкриха симптомите на приближаващата се глобална криза на цивилизацията.

Но както е ставало в хилядолетната история на човечеството кризите, предизвикани от природни или социални фактори винаги са били време на търсене на адекватни решения за изход и спасение. За съжаление под натиска на симптомите на кризата в края на 70-те години на XX в. вместо да тръгне напред либералният капитализъм в лицето на Великобритания и САЩ избра възраждане на класическия капитализъм в идеологията на неолиберализма, предложена от Чикагската школа на Милтън Фридман и която в системата на икономиката, на бизнеса се свеждаше само до контрол на паричната маса – т. нар. монетаризъм. В тези условия и без това ограничената роля на държавата се ограничаваше, намаляваше до предел. „По-малко държава, повече пазар!“ – крещяха неолибералите.

От своя страна изпадналия в стагнация държавен социализъм предприе в началото на 80-те години на XX в. реформи под формата на т. нар. „Перестройка“, гръмогласно обявена от М. Горбачов. Перестройката обаче вместо да изведе напред обществото и да демократизира, а с това и да динамизира реално системата на обществените отношения го върна назад към мъглявите идеи на В. Ленин от началото на 20-те г. на XX в. и в края на краищата като се изроди в „Катастрофка“ (А. Зиновиев) сгромоляса европейските страни на държавния социализъм в обятията на неолиберализма.

По такъв начин приел философията, политическата идеология и бизнестеоориите на неолиберализма в началото на 90-те години на XX в. държавният социализъм от СССР и страните от Източна Европа прибави свежа кръв и придаде нов импулс на изчерпващият се в САЩ и Западна Европа неолиберализъм. В края на краищата обаче оживлението на „старческото“ тяло на „новия“ стар и стария капитализъм не можеше дълго да продължава. Напротив, изостряйки до предел всички натрупани от предишните епохи противоречия и глобални проблеми на обществата, между отделните държави и между цивилизацията и околната природна среда неолиберализмът хвърли цялата цивилизация в глобална криза. Тази криза е наистина глобална, защото поражда всички области на обществения живот – икономика, социална сфера, образование, здравеопазване, енергетика, и т. н. И нейното сърце, огнище от което тръгнаха вълните във всички посоки са именно САЩ – най-мощната капиталистическа икономика, политика и бизнесструктури, които са обхванали в своите мрежи в различна степен всички държави в света. Затова проявите на кризата виждаме навсякъде макар и в различна степен в развитите и в бедните страни, в страните намиращи се във възход и тези с тежък упадък. Конвулсиите на хегемона, вървящ неудържимо към своя край, се пренасят върху всички общества. Затова тази криза в никакъв случай не може и не следва да се сравнява с „Великата депресия“ от 1929–1933 г., която порази само развития капиталистически свят.

Днес в тотална криза е бизнесът, в криза са политическите идеологии на „лявото“ и „дясното“, на национализма под ударите на новия космополитизъм, в криза е философията, която не може да осмисли духът на съвременната епоха и да посочи хоризонт за спасение на цивилизацията. За съжаление световните лидери на Г-8, на Г-20 и други международни и наддържавни структури вече десетилетие продължават да се въртят в коловозите на неолибералните догми и не предлагат пред човечеството нова философия, нова политика, които да освободят енергията на стотиците милиони и милиарди човеци за действия за изход и спасение на цивилизацията.

На фона на глобалната и тотална криза на цивилизацията българските реалности са повече от катастрофални. С разбита индустрия и селско стопанство, с намаляващо

драстично население и демографски срив – ниска раждаемост, висока смъртност и висока миграция, с непозната за последните петдесет години бедност, с примитивизирано образование и неефективно здравеопазване България от средно развита страна през 80-те години на XX век днес е на последно място в ЕС. И всичко това благодарение на невежеството, алчността и продажността на представителите на управлявалите през годините на т. нар. преход политически партии и формации, обявяващи се за „десни“ и „леви“, а по същество следващи в екстремни форми принципите на неолиберализма. В същото време интелигенцията е маргинализирана и изтикана в периферията на обществото без особен достъп до публичните медии, които станаха през годините най-последователния рупор на неолибералните догми, съпроводени с примитивен антикомунизъм. България е пред колапс и само радикални промени в ЕС и в света, които най-вероятно ще последват през следващите няколко години при новото геополитическо реструктуриране на света могат да я спасят от изчезване като държава и народ. Защото новата история на Европа и на света ни учи, че разрешаването на дълбоки депресии в малко случаи е ставало чрез мирни реформи, а в повечето случаи чрез радикални катаклизми – революции или войни. Кой ще бъде пътят на бъдещето историческо движение на човечеството в скоро време предстои да видим и ако е рекъл Бог да преживеем.

ФИЛОСОФИЯ – ПОЛИТИКА – БИЗНЕС

Резюме

В тази статия се разглеждат диалектически взаимодействия между философията като система от различни политически идеологии, институции, партии, политически сили, които да са и бизнес като сфера на практически действия. Този анализ е исторически и логически.

Ключови думи: Философия, Политика, Бизнес, Диалектически взаимодействия

PHILOSOPHY–POLICY–BUSINESS

Abstract

Dialectical interactions between philosophy as a system of different political ideologies, institutions, parties, political powers that be and business as a sphere of practical action are examined in this article. This analysis is historical and logical.

Key words: Philosophy, Politics, Business, Dialectical interactions